

החוקר במדעי היהדות כמשתמש של מידע: שימוש בערוצי מידע והתנהגות

חיפוש מידע/ ברונשטיין ג'ני

תקציר:

מטרת המחקר הייתה לחקור את התנהגות המידע של החוקר במדעי היהדות. בשאלות המחקר בחנו אלמנטים שונים של התנהגות המידע של החוקרים. שאלת המחקר הראשונה בדקה האם התנהגות המידע של החוקר במדעי היהדות מתאימה למודל התנהגותי המוצע על ידי דוד אליס והאם יש קשר בין מטרת החיפוש או שלב המחקר לבין פעילויות המידע שהחוקר משתמש בשלב הראשוני או בשלב העדכון של המחקר. שאלת המחקר השנייה בדקה את אופיים של האלמנטים הבאים בהתנהגות המידע של החוקרים: ראשית, אילו ערוצי מידע החוקר במדעי היהדות משתמש במהלך עבודת המחקר שלו. שנית, באילו מכשולים נתקל החוקר במדעי היהדות במהלך חיפוש המידע ואיך מכשולים אילו משפיעים, אם בכלל, על תהליך חיפוש המידע של החוקר. שלישית, מחקר זה חקר האם התנהגות המידע של החוקר במדעי היהדות כחלק מהתנהגות המידע של החוקרים במדעי הרוח כשמצד אחד הכוונה הייתה להגדיל את ידיעתנו על התנהגות המידע של חוקרים במדעי הרוח כקבוצת משתמשים וצד שני להבליט את ייחודיותה של החוקרים במדעי היהדות כקבוצה.

המחקר התחלק לשני חלקים, חלק כמותי וחלק איכותי. בחלק כמותי חולקו שאלונים ל-305 חוקרים במדעי היהדות מארבעה אוניברסיטאות בארץ. במדעי היהדות כללנו את המחלקות הבאות: מקרא, ספרות עברית, לשון עברית, תלמוד, פילוסופיה יהודית, ולימוד ארץ ישראל. מתוך ה-305 שאלונים שחולקו קיבלתי בחזרה 136 כלומר 44.6% מכלל אוכלוסיית המחקר השתתפו בחלק הכמותי של המחקר. החלק האיכותי כלל 25 ראיונות עם חוקרים ממחלקות שונות.

החוקרים במדעי היהדות נבחרו כאוכלוסיית מחקר מכמה סיבות. ראשית, לא נעשה עד היום מחקר כולל ומקיף על התנהגות מידע של קבוצת חוקרים זו, הם אומנם נכללו בעבר במחקרים שונים על התנהגות מידע של חוקרים במדעי הרוח אבל לא נחקרו כקבוצה. בנוסף, כפי שנאמר קודם, כקבוצה ייצוגית של חוקרים במדעי הרוח, מחקר על התנהגות המידע של חוקרים במדעי היהדות יכול להוסיף לידע הקיים על התנהגות המידע של החוקרים במקצועות ההומניים. החלק הכמותי של המחקר בדק את תדירות השימוש בערוצי המידע על ידי החוקרים וטיבעם של המכשולים שהחוקרים נתקלים בהם כשמחפשים מידע והשפעתם של המכשולים האלה על תהליך חיפוש המידע. התנהגותם של המשתתפים תואמת את התנהגות המידע המסורתית של החוקרים במדעי הרוח ואת העדפתם של ערוצים מודפסים על ערוצים אלקטרוניים. ממצאי המחקר עולה שממוצעי השימוש הכי גבוהים (בסולם של 1 עד 5) ניתנו לספרים $M=4.7$ ולכתבי עת $M=4.64$ מודפסים במקום שלישי נמצאת התקשורת הלא פורמלית עם עמיתים $M=3.84$. לעומת זאת ערוצי המידע שקיבלו את ממוצעי השימוש הכי נמוכים הם כתבי עת אלקטרוניים 2.36 ובקבוצות דיון 1.72.

ממצא חשוב הוא תדירות השימוש של ערוצי מידע לא פורמליים, כגון תקשורת בין אישית עם עמיתים, על ידי משתתפי המחקר. מהמחקר עולה ש 50.4% מהמשתתפים במחקר יוצרים קשר עם עמיתים לעיתים מאוד קרובות, מה שממקם ערוץ זה במקום שלישי אחרי ספרים וכתבי עת בתדירות השימוש. בנוסף, מניתוח הראיונות עולה שרשת החברים הזאת היא מקור מאוד חשוב בעיקר לצורך התעדכנות בתחום. ממצא זה מפריח את התדמית של "זאבים בודדים" שיש לחוקרים במדעי הרוח.

פרמטר נוסף שנבדק על מנת להבין את רציונל העומד מאחורי בחירת ערוצי המידע החוקרים התבקשו לדווח על המכשולים שעומדים מולם במהלך תהליך חיפוש המידע. השאלון שאל על 4 סוגי מכשולים: (1) חוסר תקציב, (2) מרחק – כשפריט המידע נמצא במקום מרוחק, (3) ממשק לא ידידותי, (4) זמן שלוקח עד לקבלת פריט המידע. נמצאה קורלציה שלילית בין דיווח השימוש בערוצי המידע לדיווח הקשיים בשימוש אותם הערוצים, כלומר הקושי שיכול להיות בשימוש הערוץ לא משפיע על תדירות השימוש בו. בראיונות נשאלו החוקרים פעם נוספת על המכשולים או קשיים שהם פוגשים בתהליך חיפוש המידע והתגלו מכשולים נוספים. בראיונות החוקרים התלוננו בעיקר על קשיים בגישה למידע, על קשיים טכניים וחוסר בידע טכנולוגי.

השלב השני של המחקר כלל 25 ראיונות עם חוקרים מהתחומים השונים במדעי היהדות. בראיון החוקרים נשאלו בעיקר על פעילויות המידע המופיעות במודל ההתנהגותי של אליס והתבקשו להסביר מספר אלמנטים בממצאים של החלק הכמותי שדרשו ברור נוסף.

כתוצאה מניתוח הממצאים שנאספו במהלך הראיונות, גובשה גירסה חדשה למודל ההתנהגותי של אליס. אמנם מודל זה הוא לא מודל קלאסי של התנהגות מידע כי הוא בעיקר אוסף של התנהגויות מידע שאינם חייבות להופיע בסדר מסויים, המודל ההתנהגותי נבחר משום שהוא מודל קונקרטי ויישומי כשאותן פעילויות מידע שמרכיבות אותו ניתנות למדידה ולצפייה והוא יושם במחקרים רבים בקרב קבוצות משתמשים שונות המשמשים נקודות השוואה וייחוס למחקר זה.

המודל החדש המוצע במחקר זה מציע שני חידושים עיקריים. החידוש הראשון הוא במיקום או במיון של פעילויות המידע לפי שלבי המחקר או מטרת החיפוש שלא הוזכר אצל אליס בכלל, כלומר הגירסה החדשה נותנת תמונה מלאה של תהליך חיפוש המידע (הפעיל) דרך פעילויות המידע שחסר אצל אליס. אמנם כל פעילויות המידע המוצעות על ידי אליס ומהו נמצאו בהתנהגות המידע של החוקרים במדעי היהדות הן לא הופיעו באופן אקראי כפי שאליס מציע. נמצא קשר ישיר בין שלב המחקר או מטרת החיפוש לבין פעולת המידע שנבחרה, כלומר ישנם פעולות שהן אופייניות לתחילת תהליך המחקר, וישנם פעילויות שיופיעו רק בשלב העדכון או כחלק מסביבת המידע של החוקר. המודל מחלק את תהליך המחקר לשלושה שלבים: (1) תחילת המחקר, (2) שלב העידכון, (3) שלב הסיום.

הגירסה החדשה של המודל ההתנהגותי מציע חידוש נוסף למודל של אליס בכך שהוא מכיל אפיונים של התנהגות מידע ואלמנטים שונים בסביבת המידע של החוקרים כרקע לשלבי החיפוש השונים. כאפיון של סביבת המידע ישנם אותם מכשולים או קשיים שהחוקרים נתקלים בהם כשהם מחפשים מידע. כאפיון של התנהגות ניתן למנות את כל אותם פעילויות המידע שהם חלק מהתנהגות המידע היומיומית ושהן לא תלויות בשלב מסויים של המחקר כגון, אימות המידע, הבחנה בין מקורות שונים או מחברים שונים, וניהול מידע (תוצאות החיפושים).

בנוסף ליישום המודל של אליס על התנהגות המידע של החוקרים במדעי היהדות, במהלך ניתוח ממצאי הראיונות נבחנה התנהגות המידע של החוקרים במדעי היהדות כקבוצה ייחודית בקרב מדעי הרוח. ממצאי המחקר מחזקים את הידע הקיים על התנהגות המידע של החוקרים במדעי הרוח ומוסיף ממדים חדשים לנושא. ממצאי המחקר עולה שהתנהגות המידע של החוקרים במדעי היהדות דומה לזו של החוקרים במדעי הרוח בפרמטרים שונים. ראשית, שתי הקבוצות רואות בספריה "מחסן של חומרים" המספק להם את המידע שהם איתרו קודם. שנית, החוקרים משתי הדיספלינות מקנים חשיבות רבה לתהליך החיפוש עצמו בגלל הקושי הגדרת נושאי החיפוש ומכיוון שבמהלך החיפוש החוקרים נפגשים עם חומרים חשובים שלא חשבו עליהם קודם.

התדמית של "סרבני טכנולוגיה" שקיים בספרות המקצועית לחוקרים מדעי הרוח הופרכה על ידי ממצאי המחקר. מניתוח הראיונות עלה שהיחס של החוקרים כלפי טכנולוגיות חדשות חיובי, נראה שהם מעורים מאוד במה שקורה בתחום שלהם מבחינה טכנולוגית (אתרים חדשים, תוכנות לקונקורדנציות וכו') ומבינים לרוב איך הטכנולוגיות החדשות יכולות לקדם את תחום המחקר שלהם. אבל הם לא מוכנים לאמץ כל טכנולוגיה חדשה שיוצאת לשוק מפני שהיא חדשה. הם היו מוכנים להשקיע מזמנם וללמוד רק את אותם הטכנולוגיות שיכולות להביא תועלת ישירה למחקר שלהם. דוגמה למצב זה היא ההשוואה בין השימוש בדואר אלקטרוני להשתתפות בקבוצות דיון. כפי שנאמר קודם, 93.3% מהמשתתפים במחקר דיווחו על שימוש בדואר אלקטרוני בתדירות גבוהה כערוץ לתקשורת לא פורמלית. לעומת זאת, רק 8.1% מהנשאלים דיווחו על השתתפות פעילה בקבוצות דיון. הקטע הבא יכול להסביר את העניין:

לסיכום, ממצאי המחקר עולה תמונה קצת שונה של החוקר במדעי היהדות כמשתמש מידע. הוא אמנם כותב לבד את מחקריו אבל יש לו תקשורת לא פורמלית מאוד פורייה עם קבוצת עמיתים המשמשת כערוץ מידע חיוני ביותר במיוחד לצורכי התעדכנות. הוא משתמש על התנהגויות מידע מסורתיות, הוא עדיין אוהב לעלעל במדפי הספרים וכתבי עת, עוקב אחרי ציטוטים הן לצורך עדכון והן לצורך חיפוש חומר ראשוני ומעדיף ערוצי מידע מודפסים על פני מקביליהם האלקטרוניים. למרות כל זה, יש לו יחס חיובי כלפי טכנולוגיות חדשות שיכולות לקדם את התנהגות המידע של החוקרים במדעי היהדות על כל היבטיו ונתן תמונה נרחבת של אותם חוקרים כמשתמשי מידע. תמונה זו יכולה לשמש כבסיס לבנייה ועיצוב של שירותי מידע מיוחדים שיספקו את צורכי המידע של אוכלוסיית חוקרים זו.

מס' מיון בספריה :
A902.552 BRO j

מס' מערכת בספריה :
1102507